

ČESKO-LUŽICKÝ VĚSTNÍK

Ročník XXXI / číslo 1

leden–únor 2021

www.luzice.com

3 Nové lužickosrbské slovo
šmóratko

4 Sto dvacet let
Hanky Krawcec

9 Lužickosrbské divadlo
ztratilo tři legendy

11 Konec jedné kapitoly
lužickosrbského pohostinství

Portrét B. Krawce od Bohumila Liznera,
olej na plátně, 1930; SPL.

Bjarnat Krawc
lužickosrbský hudební skladatel

»

Bjarnat Krawc (1861–1948) se narodil v lužickosrbském Jitru (Milstrich), nejprve absolvoval učitelský ústav v Budyšině, poté konzervatoř v Drážďanech, kde pak působil jako učitel hudby na gymnáziu. Intenzivně se věnoval organizaci lužickosrbského hudebního života pořádáním koncertů, vydáváním časopisu, vedením sborů a založením Svazu lužickosrbských pěveckých spolků. Koncertoval a propagoval lužickosrbskou hudbu také v zahraničí, především v Československu. Při bombardování Drážďan na konci druhé světové války byl zničen všechno jeho majetek včetně rukopisů. Krawc se poté na poslední roky života uchýlil do Varnsdorfu, kde získal čestné občanství a kde jsou s manželkou oba pochováni.

Báseň vznikla v roce 2011 při příležitosti 150. výročí Krawcova narození a byla tehdy přečtena u jeho hrobu. Z českého originálu Milana Hrabala přeložili do lužické srbštiny Jurij Luščanský a Radek Čermák.

Milan Hrabal

Bjarnat ve V. | Bjarnat we W.

1. Drážďany 1945

Na dlažbě hejno
ohořelých not
volají: dědečku
tvá hudba ohluchla
s ohněm si povídá
jen smrt

2. Za obzor (Varnsdorf 1945)

Městečko v údolí
na modrém kameni
listopad vítá
Almu a Bjarnata
a naději

3. Lužice (za obzorem)

S holí a taktovkou
vrací se nakrátko:
nebýt či být
hudbou se ptá...
zatímco žena
umírá

4. Země česká (hrob)

Zakrátko hrana
zvoní i jemu
a českou hlinu nabízí
Když Bjarnat vstupuje
chvěje se: Tak zase spolu
Almo

5. Návrat do Lužice (Budyšin 2011)

V divadle hudba
a Bjarnat
Spolu

A my
děti jeho
sluchu

1. Drježdžany 1945

Na plestru rój
spalenyh notow
wołaja: džědo
twoja hudźba je wohłuchła
s wohenjom powěda sej
jenož smjerć

2. Za wobzorom (Warnočicy 1945)

Městačko w dolinje
na módrym kamjenju
nazymnik wita
Almu a Bjarnata
połneje nadźije

3. Łužica (za wobzorom)

Z kijom a taktowku
wróća so na krótko:
njebyć abo być
přez hudźbu praša so...
mjeztym zo mandźelska
wuměra

4. Čěska zemja (row)

W krótkim smjertnym zwonjenju
tež jemu zwoni
poskića so čěska pjeršč
Hdyž Bjarnat nastupi
dyrkotajo: Nětk zaso hromadže
z Almu

5. Nawróć do Serbow (Budyšin 2011)

W dźiwadle hudźba
a Bjarnat
wosrjedź

A my
džěci jeho
słucha

Státní fond kultury ČR

Vydává Společnost přátel Lužice

U Lužického semináře 90/13
118 00 Praha 1 – Malá Strana
lužice@lužice.cz, www.lužice.com
Vychází ročně v šesti číslech nákladem
320 výtisků.
MK ČR E 6880. ISSN 1212-0790.
Roční předplatné: ČR 300 Kč,
zahraničí 20 € (hotově 15 €) bankovním
převodem na účet Fio banka, a. s.,
2900678633/2010.

Redakční rada

Vedoucí redaktorka: Eliška Oberhelová,
eliska.oberhelova@gmail.com
Zástupce vedoucí redaktorky:
J. Zdichynec, zdichy.j@seznam.cz
Členové: Z. Bláhová, R. Čermák, K. Peršín
Grafika a sazba: V. Machurka
Rada se ne vždy ztotožňuje s názory
a slohem pisatelů. Za pravdivost
odpovídá autor. Nevyžádané rukopisy
nevracíme.

MILÍ ČTENÁŘI,

otevínáme spolu nový ročník Česko-lužického věstníku, v této obnovené řadě třicátý první. Loni touhle dobou by nás nebylo napadlo, co se bude dít. Jaké jsou před námi perspektivy nyní, to nevíme a hned tak vědět nebudeme. Víme ale, že se nesmíme vzdávat – na žádné frontě.

My v redakci se nevzdáváme. Pokusíme se vám přinášet bohatý a pestrý obsah, který by vás potěšil a odnesl vás aspoň v duchu na výlet za hranice naší pochmurné současnosti. Okno do Lužice vám budou na obálce Věstníku letos otevírat snímky českého fotografa Michala Novotného. Čeká nás bohužel i smutná povinnost rozloučit se na stránkách časopisu s těmi z nás, z lužické i české strany, kteří opustili naše pozemské řady. Bylo jich v poslední době až příliš mnoho; co pro ně ještě můžeme udělat jiného, než připomenout, nezapomenout a pokračovat v jejich práci?

Působnost tohoto dvojčísla sahá od temných a krátkých dnů na přelomu roku, od času rozjímání a bilancování, až k samotnému prahu jara, do dnů stále silnějšího slunce a prvních kvítků. Proto i jeho úvodník musí a chce skončit optimističtěji, dodat naději, trochu veselí, a hlavně chuť do života.

V onom dramatickém loňském roce 2020 se poprvé konala soutěž o lužickosrbské „slovo roku“ ([SN 30. 12. 2020](#)). Výsledek je zajímavý z několika důvodů. Za „hornjoserbske slowo lěta 2020“ totiž kupodivu nebyl zvolen žádný z výrazů spjatých s koronavirovou pandemií, nýbrž originální lexikální vynález, který i my Češi můžeme Lužickým Srbům závidět. Z téměř 300 lidí celých 40 % dalo hlas slovu *šmóratko*, které označuje tzv. chytrý telefon, protože pro pohyb prstu po obrazovce se používá výrazu „šmórac“ (tedy čmárat apod.). Teprve s velkým odstupem (28 %) následoval *nahubnik* (překládat jistě

netřeba), *homeoffice* (10 %), *karan-tena* (9 %) a *SPTWS* (4 %) – za ta- juplnou zkratkou se skrývá *Serbski poskitk tydženja w syći*, rozcestník lužickosrbského internetu v době „koronakrizy“, vydávaný Lužickosrbskou kulturní informační kanceláří ([Serbska kulturna informacija](#)). *Koronakrizu* samotná dosáhla pouhých 3 %, 2 % *domjaca wučba* (také jistě všem jasné) a ještě *teorija zapřisahańcy* (ano, spiklenecká teorie), pouhé 1 % pak *incidenca* (stejně jako u nás incidence, v epidemiologickém smyslu počet nově nemocných za konkrétní časový úsek) a *ščěpiwo* (očkovací vakcína).

Šmóratko znamená zároveň světélko v temnotách – určitě aspoň tak silné jako svítlna toho mobilního telefonu. Dokládá totiž životaschopnost lužickosrbského jazyka. Když jsem doma na Silves-

tra večer předčítala manželovi z lužickosrbských zpráv a došli jsme až sem, manžel prohlásil, že tedy Lužičtí Srbové nejsou ještě ztraceni. Podobně se vyjádřil i další zainteresovaný manžel, u Oberhelů, a totéž říká – tentokrát zevnitř, jako účastnice toho procesu – Monika Gerdesowa v komentáři v [Serbském rozhlase](#). Kéž tedy „šmóratku“ ani v novém roce nedorazí baterie!

Když už se čeština nezmohla na vlastní výraz pro „smártfoun“, mohli bychom se inspirovat v Lužici. Napište nám své návrhy, jak *šmóratko* převést do češtiny. Nejpodatřenější návrh(y) se pokusíme zavést i u nás. Redakce Věstníku dává počinek návrhem překládat je jako „šmátrátko“. ✕

Zuzana Bláhová-Sklenářová
členka redakční rady ČLV

VZPOMÍNKY NA HANKU KRAWCEC

Jurij Lušćanski

Dílo Hanky Krawcec je výjimečným fenoménem moderního lužickosrbského umění. Stále nás uchvacuje její technická všestrannost i široký tematický záběr. Nelze přitom ponechat stranou, jak hluboce její tvorba souvisí se životními osudy jejími i její rodiny. Na letošní zimu připadají kulatá výročí dvou lužickosrbských umělců, kteří žili a tvořili v severních Čechách: v březnu uplyne 120 let od narození Hanky Krawcec (*13. 3. 1901) a v únoru 160 let od narození jejího otce, hudebního skladatele Bjarnata Krawce (*5. 2. 1861).

Umělkyni Hanku Krawcec znám od svých mladých let. S přítelem Janem Delenškou jsme se jako mladí hoši rozhodli vydat se na kole z Njebjelčic za kamarádkami do Harrachova. Naše první zastávka za českou hranicí byla ve Varnsdorfu. Věděli jsme, že tamním farářem je Jurij Mikela, lužickosrbský cisterciácký řeholník Dominik (narozen 17. ledna 1911 v Dobrošicích a zemřel 30. ledna 1981 ve Varnsdorfu, pochován je v klášteře Mariině Hvězdě; farářem ve Varnsdorfu byl 1966–1981). Doufali jsme, že u něj budeme moci přenocovat. Farář nás přivítal lužickosrbsky, ale neměl na nás čas a ani pro nás nocleh. „Zazvoňte u Hanky Krawcec, bydlí tady na faře, snad vám pomůže,“ poradil nám na rozloučenou. Zazvonili jsme a po chvíli jsme vstoupili do bytu malé, čilé stařenky s veselými očima. „Njebjelčicy znám, mám tam dobrou kamarádku – Cecilii Nawkec. Samozřejmě, že tu můžete přenocovat,“ řekla radostně česky. A během rozhovoru se ukázalo, že zná v Njebjelčicích i Delenkovy-Kubašovy.

Společně jsme navštívili rodinný hrob, kde je pohřben její otec Bjarnat Krawc. Cestou na hřbitov, který leží kousek za městem, nám vyprávěla o rodině, o hořkém osudu v posledních dnech druhé světové války, kdy její rodiče přišli z Drážďan do Varnsdorfu takřka pouze s tím, co měli na sobě. Když jsme se vrátili do jejího bytu, řekla nám: „Neříkejte mi paní Krawcec. Víte přece, že se jmenuji Hanka, tak mi říkejte teto Hanko.“ A tak byla pro nás teta Hanka. Hodně a dlouho nám ukazovala a vyprávěla o skicích, kresbách, akva-

relech a malbách. Některé jsme ovšem už znali, jako např. Matku Boží s Ježíškem v náručí. Bylo to pravděpodobně první vyobrazení Matky Boží v lužickosrbském kroji – mimo betlémy Měrcína Nowaka. A vzápětí držel Jan v ruce kresbu s podobiznou dívky a říkal, že tu dívku zná. Byla to jeho sestra Monika. A zjistili jsme, že Monika stála umělkyni „modelem“, když byla v Njebjelčicích na návštěvě u Cecilie Nawkec, hospodyně faráře Jurije Handrika.

■ Dílo Hanky Krawcec v Budyšíně

Podruhé jsem se s Hankou Krawcec setkal ve spojitosti s jejími obrazy jako zpěvák Lužickosrbského národního souboru v Budyšíně. Věděl jsem, že znak souboru, kulaté logo, je od tety Hanky. Vprostřed dudy, znázorněné s využitím písmen SLA, a kolem dokola nápis *Serbski ludowy ansambl* (německý název na logu není). Kancelář intendanta zdobily obrazy žen v lidových krojích malované na skle, další kanceláře krásily cykly, např. „lidová píseň“ aj. (jednobarevné dřevorezy), další (dvoubarevný) cyklus představoval páry tancující, zpívající a hrající na hudební nástroje.

Potřetí jsem se setkal s dílem Hanky Krawcec po její smrti – zemřela 19. října 1990 v domově důchodců ve Filipově. Rok po její smrti jsem se vrátil z Berlína do Budyšína, abych tu pracoval v úřadě Domowiny jako referent pro styk s veřejností a později pro kulturu a zahraničí. S „politickou změnou“ se i v srbské Lužici politicky, hospodářsky a kulturně hodně změnilo. Ale i okolnosti se změnily, některé věci zmizely a jiné nové přišly místo nich. Nové

bylo ve všech úřadech, a tedy i v Lužickosrbském domě, že se psací stroje nahradily počítači. V zasedací místnosti v prvním patře byla změna ještě očividnější, tam byla velká malba Horsta Šlosara *Lužičtí Srbové vítají prvního prezidenta W. Piecka* „vyměněna“ za tři menší portréty Handrije Zejlera, Korly Awgusta Kocora a Bjarnata Krawce, originály kreseb jsou od Hanky Krawcec. (Svého času mi předhazovali, že tam není žádný zasloužilý katolický Srb, ale žádný takový portrét jsem ve skříni na úřadě nenašel.) V archivu Domowiny jsou uloženy různé návrhy znaku Domowiny, všechny z ruky Hanky Krawcec. Známý symbol představuje stylizovaný kmen lípy se třemi listy (pro Horní, střední a Dolní Lužici) a s osmi kořeny (tolik bylo tehdejších žup) v šedé barvě na červeném pozadí. Tento symbol zdobí i prostřední díl velkého vitrážového okna nad vchodem do Lužickosrbského domu. Celé okno se čtyřmi panely zobrazujícími různé lidové kroje z Lužice bylo vyrobeno podle návrhu Měrcína Nowaka-Njehoránského. Tento symbol, dodnes platný, byl „von der Militärzensur 13.12.1946 genehmigt“ (*povoleno vojenskou cenzurou – Lužice byla tehdy po válce pod sovětskou okupační správou, pozn. překl.*).

Na jedné z prvních porad předsednictva Domowiny po politické změně diskutovali členové o tom, zda by se červená barva znaku, symbolu Domowiny, neměla nahradit jinou. Ale kterou? Po delší diskusi vstala členka Lenka Nowakowa a prohlásila, že červená barva je barva srdce a lásky, a tak ať to mezi námi Srby zůstane. Tím diskuse skončila.

■ Tajemství tety Hanky

Dne 19. října 1990 zemřela Hanka Krawcec v domově důchodců ve Filipově a byla pochována do rodinného hrobu ve Varnsdorfu. Pozůstalost tety Hanky zdědil syn její sestry, známý hudební vědec a skladatel Jan Rawp. Hanka nebyla vdaná a neměla děti. Nějaký čas po její smrti Jan Rawp zjistil, že na půdě varnsdorfské fary stojí ještě větší bedna s knihami, která Hance patřila. Tak mne poprosil, až někdy pojedou do Čech, do Prahy, abych se tam příležitostně podíval po zajímavých knihách a přivezl je do Budyšína. Tak jsem se seznámil s tehdejší varnsdorfským farářem Alexejem Balážem (1913–2016), rodilým Slovákem, pozdějším kanovníkem litoměřické katedrální kapituly. Po dvou nebo třech mých návštěvách už byla bedna prázdná a zůstala tam jen zavřená urna s mužským jménem. Jméno jsem si opsal a doma jsem se zeptal Jana Rawpa, zda je mu to jméno povědomé a zda toho člověka neznal. Odpověděl, že ne. Navrhl jsem uložit urnu neznámého muže také do Krawcovic rodinného hrobu. Když jsem pak příště, naposledy, přijel na varnsdorfskou faru, sdělil jsem duchovnímu, že se v bedně našla urna a že příbuzní prosí, aby ji pochoval do Krawcovic rodinného hrobu. Brzy poté dostal Jan Rawp dopis od faráře Baláže, že se stalo podle jeho přání. Tahle tichá událost s urnou – to, že se teta Hanka starala až do smrti o muže, který jinak neza-

nechal na světě stopy – byla pro mne jakýmsi nenadálým, bezeslovným rozloučením s tetou Hankou. Jsem si jist, že s ním prožila i krásné časy...

■ Utajené ilustrace

Další překvapivé shledání s dílem tety Hanky jsem prožil nedávno, když jsem se zabýval životem a působením slovinského malíře Ante Trstenjaka v rámci příprav výstavy jeho obrazů v budyšínském Lužickosrbském muzeu. Na internetu jsem mezi jinými materiály našel časopis *Srbska Lužica, časopis prijatelja Lužičkih Srba u Jugoslaviji, Ljubljana, junij 1934*. V časopise jsou srbochorvatsky (a slovinsky – pozn. překl.) psané zajímavé články o dějinách a kultuře Lužických Srbů, o tenkrát aktuálních politických poměrech i o lužickosrbských osobnostech, například o Bjarnatu Krawcovi, ale také o přátelích Lužických Srbů, třeba o Ante Trstenjakovi. Mezi fotografiemi (podobizna Bj. Krawce aj.) jsou vyobrazena tři umělecká díla. Hned na obálce je otištěn menší černobílý obraz s popiskem „Modlitva (Drvorez Hanke Krawcec)“. Obraz představuje starého muže klečícího v kostelní lavici. Na čtvrté straně časopisu jsou dvě ilustrace k lužickosrbským povídkám *Vodník* a *Hraběcí dcera a ovčácký pes*. Dřvořez a obě ilustrace byly dosud neznámé. Podle stylu a námětu by se měly řadit vedle jejích ilustrací k lužickosrbským pohádkám v časopise Prager Presse z roku 1928. Snad se tam někdo [podívá](#).¹

Tvořivá umělkyně Hanka Krawcec byla tvořivá v nejširším smyslu toho slova. Působila ve všech uměleckých technikách, skicovala, kreslila, vytvářela linořezy a dřvořezy v malých i větších formátech.

¹ Pozn. překl.: jde o text „Zwölf Brüdern und zwölf Schwestern. Wendisches Märchen. Zeichnungen von Hannah Schneider-Krawc. Verdeutscht von Bernhard Schneider-Krawc.“ Otištěno v č. 105 z 15. 4. 1928, v příloze *Dichtung und Welt*, str. I. Knihovna NM sign. Z 34 A, dostupné on-line. Prosté kresby zobrazují vděčná zvířata pomáhající bratrům při vysvobození zakletých sester.

Modlitva. (Dřvořez Hanke Krawcec)

Dokonce vyrobila i maňásky. To vše obšírně a s láskou představil a věrně dokumentoval Milan Hrabal ve své knize *Hanka Krawcec výtvarné dílo / tworzące wumiełstwo* (Varnsdorf 2011).

Hanka Krawcec ovládala techniku linořezu a zvláště již téměř neuznávaného dřvořezu mistrovsky, jako sotva kdo jiný. Spektrum námětů sahá od romantických (*Velká láska, Pohádka*) přes *Listopad* až k silnějším vyjádřením, společenským tématům *Mrtvé město* a *Výkřik*. Proto jsou pro mne zvláště zajímavé.

■ Blaze tomu, kdo se neprohřešil jazykem

Když tu sedím doma u počítače a dívám se k horám na jihu Lužice, vidím mezi okny dvě díla Hanky Krawcec: jednak *Červený květ* k básni Petra Bezruče, jednak svérázné *ex libris* dr. Jana Rawpa se zajímavým citátem z Pisma. Je na něm nápis „*Beatus qui lingua sua non est lapsus*“ (Blaze tomu, kdo se neprohřešil jazykem; Sir 25,8) s melodií gregoriánského chorálu, který se zpívá v katolických kostelích na sv. Jana Nepomuckého (16. května). Obsah chorálu a odkaz na jméno sv. Jana Nepomuckého měly pro dr. Jana Rawpa význam kvůli vztahu k českým, slovanským dějinám. Obraz zdobí lužickosrbské dudy. Tak mám (za každého počasí) před sebou milou vzpomínku na tetu Hanku a jejího synovce Jana Rawpa.

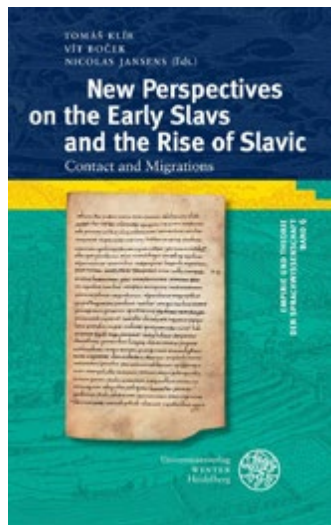
Výročí Hanky Krawcec je dobrou příležitostí, abychom si připomněli její bohaté umělecké dílo, které nám zanechala. Přejme si přitom, aby se Městské muzeum ve Varnsdorfu brzy dočkalo renovace a aby tam mohla být zase vystavena díla této umělkyně. ✕

Přeložily Zuzana Bláhová-Sklenářová
a Eliška Oberhelová.

NEW PERSPECTIVES ON THE EARLY SLAVS AND THE RISE OF SLAVIC. CONTACTS AND MIGRATIONS.

[Nové pohledy na počátky Slovanů a vzestup slovanského jazyka. Kontakty a migrace.]

Universitätsverlag WINTER Heidelberg 2020. 349 s.

Slavistickou literaturu loni obohatil sborník z konference *Language Contact and the Early Slavs* (Praha 2017), který představuje aktuální stav názorů na vznik a počátky Slovanů. Vztah slovanského jazyka, etnicity a hmotné kultury se v různých geografických a politických kontextech lišil a odlišně vyvíjel, a proto různé vědní obory (lingvistika, archeologie, historiografie, religionistika, kulturní antropologie, stále častěji i přírodní vědy) docházejí v posledních letech k rozličným zjištěním, často díky pramenům, s nimiž se dosud nepočítalo.

Autoři článků předkládají různá vysvětlení překvapivě rychlého rozšíření slovanského jazyka a hmotné kultury spojované se Slovy. Moderní verze tradičního výkladu říká, že skupina indoevropských dialektů, označovaná jako protoslovanština (raná praslovanština), která vznikla již v pravěku, se stala stmelujícím faktorem pro vznik etnicko-kulturního uskupení severovýchodně od Karpat. Když se tato oblast koncem 5. století n. l. dostala do víru politického dění, rozšířily se tyto společnosti v různých souvislostech do sousedních i vzdá-

lenějších oblastí Evropy. Proti tomu postavil rumunský archeolog Florin Curta kontroverzní a provokativní hypotézu (publikovanou 2001), že slovanský fenomén nemá společné kořeny a vznikl až v 6. století jako produkt komplexních sociokulturních a demografických procesů na severním pomezí Východořímské říše. Slované podle něj „vymysleli“ byzantští spisovatelé, kteří pouze dali jméno různorodému kmenovému svazu, útočícímu pod avarským velením na území říše; tvrdí, že složky tohoto konglomerátu si pro potřeby vzájemné komunikace vyvinuly společný jazyk, který sloužil jako „lingua franca“ (koiné) avarského kaganátu a díky tomu se rozšířil. Tuto hypotézu kritizovala již řada badatelů z více oborů, v předmetném sborníku ji vyvrací několik článků s odkazem na to, že Curta se neorientuje v lingvistice a že ignoruje skutečnosti, které jeho hypotéze odporují.

Některé příspěvky se týkají také Lužice a Srbů. Felix Biermann z univerzity ve Štětíně řeší spor, zda severovýchod dnešního Německa (Meklenbursko, Přední Pomořansko, Braniborsko) skutečně osídlily slovanské populace, anebo tam (podle některých badatelů) zůstalo původní germánské obyvatelstvo, které pouze změnilo jazyk a identitu. Archeologické nálezy svědčí, že mezi polovinou 6. a sklonkem 7. století tam došlo k výraznému úbytku až přerušení osídlení, v 8. století se tam objevují lidé s keramikou pražského a sukowského typu, rolníci s prostou kulturou, přičemž během století jejich kulturní a hospodářská úroveň ve styku s Pobaltím zřetelně vzrostla. Tento vývoj nejlépe vysvětluje rozsáhlá imigra-

ce. – Tomáš Klír z FFUK shrnuje poznatky o slovanském osídlení severovýchodního Bavorska, které se tradičně označuje jako srbské. Sleduje vztah slovanské a germánské/německé složky v místních jménech a jménech vodních toků, vyhodnocuje písemné a archeologické prameny a řeší otázku, na čem se v tomto (po)hraničním území zakládala či mohla zakládat slovanská identita. Slované sem přišli zřejmě až v 8. století, osídlili končiny jak prázdné, tak již částečně osídlené obyvateli mluvícími germánskými dialekty, jazykově se asimilovali již od doby kolem r. 800 a tento proces se uzavřel ve 12. století. O tom, kdo se považoval za Slovana, či kdo za něj byl považován, tam však tehdy jazyk zřejmě nerozhodoval. – Jouko Lindstedt z univerzity v Helsinkách a Elina Salmela z Ústavu Maxe Plancka v Jeně zapojují do bádání o počátcích Slovanů populační genetiku, paleoklimatologii a historickou epidemiologii. Zdá se, že „malá doba ledová“ (536–660 n. l.) a Justinianův mor (540–750 n. l.) mohou vysvětlit slovanskou expanzi na jih lépe než avarské útoky. Také na severozápadě (v dnešním Polsku a Německu) směřovala klasická migrace do oblastí tehdy prakticky opuštěných. Na českém a slovenském území byla situace složitější (předchozí obyvatelstvo, avarský vliv aj.). Pro severovýchod je naopak charakteristická slavizace místních skupin mluvících původně odlišnými jazyky. Základem slovanské expanze měla přitom být poměrně malá populace, jejíž jazyk, raná praslovanština, byl původně jazykem baltským. ✕

Zuzana Bláhová-Sklenářová

TAK JSEM SI DOMOV V ROCE 2000 NEPŘEDSTAVOVALA...

Beata Mičerlichowa

Na autorském čtení 9. září 2017 přednesla spisovatelka a psycholožka Beata Mičerlichowa kromě jiného dosud nepublikovaný text, úvahu o roce 2000.

... tenkrát před osmnácti lety, když jsem vedla fiktivní rozhovor o tom, jak si představuji rok 2000. Je jasné, že všechno bylo jinak. Přesněji řečeno, skoro ve všech bodech jsem se mýlila. Například teď už nebydlím v Chotěbuzi. Ale to moc neznamená, protože uhelné jámy jsou stejně tak u Lipska, a tady i tam zlikvidovali další vesnice. Teď se můžete nechat vozit autobusem důlní krajinou a prohlížet si, jak to vypadá tam, kde byly kdysi vesnice. Něco takového před osmnácti lety nebylo.

Já sama jsem mezitím žila na vesnici a zase jsem se odstěhovala. Bylo mi tam příliš těsně. Teď domov chápu jinak. V první řadě to souvisí s pocitem ochrany a souladu. Takový pocit nemám jen v Lužici, připojila se další místa, především ale lidé, kteří jsou teď přáteli, hostejno, kde bydlí. Můžete být v Moskvě nebo v New Yorku, v Mnichově nebo Greifswaldu. Byla jsem i v jižní Francii. Tehdy jsem se nenadála, že to všechno uvidím, ještě než budu mít šediny a chodit o holi. Na druhou stranu je pro mne domov té doby, teď když můžu všude cestovat, méně důležitý.

Největší část mých přátel je v Lipsku. K mnoha z nich mohu dojet pěšky. Občas k nim zajdu, aniž bych předtím zavolala. Taky bych si nedovedla představit, že by to jednou stálo za zmínku. Bydlím úplně nahoře, v takovém novém paneláku, ten má pět pater, a ne deset. Úplně tak vysoko, jak jsem chtěla, jsem se tedy nedostala. Na nošení nákupů to ale stačí. Zato tam mohu shora sledovat jedno nebe za druhým, když nechám všechny dveře otevřené. V mém domě se lidé zdraví a zalévají mi květiny, když jsem

na cestách. Také dávají pozor na to, abych pořádně umyla schody.

Opravdu je teď ze mě psycholožka. Není to špatné povolání. Díky tomu jsem se přiblížila jiným i sobě samé. Naučíte se mluvit o tom, co je těžké vyslovit.

Srbštinu jsem se tenkrát naučila ve škole. V mé blízkosti už není nikdo, kdo by jí rozuměl. Ale srbskost mi dala cit pro vlastní kulturu. A pomohla mi, abych se mohla dát do řeči s lidmi v Polsku, Rusku nebo Česku. Mezitím jsem zapomněla skoro všechna srbská slova. Jen názvy stromů a ptáků ne. Třeba že „Wiese“ se jmenuje „łuka“, „Fluss“ „řeka“ a „Heide“ „gola“. Vidím přitom před sebou krajinu, v níž jsem vyrostla. Často také ještě srbsky zpívám při uklízení nebo v autě. Nejraději „Lubku leluju“. S manželem se to nepovedlo tak, jak jsem si tehdy představovala. Četla jsem, že pro ženy od určitého věku je pravděpodobnější, že se stanou obětí přírodní katastrofy, než že se vdají. Je jasné, že je těžší být sama, ale nenašla jsem nikoho, jehož trpělivost by stačila pro můj nepokoj. Takže děti také nemám. Tak se můžu projíždět na kole jen s dětmi svých přátel. Ty mají radost, ty děti. A ti přátelé se jich můžou na chvíli zbavit. A já mám radost, protože s dětmi je snazší povídat si o složitých otázkách. Pořád mám stejné otázky.

Nevím, jestli to má něco společného s ideály. Já už to tak nenazývám. Ale pořád ještě se kvůli spoustě věcí rozčílím. Hádám se, když se mi něco zdá nespravedlivé. A spravedlnosti nepřibýlo. Spíš naopak.

Války jsou tu pořád. Jugoslávie je nám dost blízka. Dokonce rozu-

mím jejich řeči. Tam jde také svým způsobem o domov. Jedni říkají druhým, že tam nepatří, a dbají na to, aby se tam člověk necítil doma a v bezpečí. Ani to bych před osmnácti lety nepovažovala za možné, že u nás v Evropě zase vypukne válka, a že u toho budou němečtí vojáci. Titiž, kteří dříve vykládali o míru, teď vysvětlují, proč je správné vést válku. Víím, jak je lidem, jejichž vesnice se ničí, a vidím strach ve tvářích uprchlíků. Jsou to zase menšiny, které vyženou jako první. Etnické čistky. Že nic není čisté. Šeď místo pestrosti.

Ale to není jen v Jugoslávii. Minulou neděli odpoledne před lipským nádražím. Stála tam jedna rodina: bělovlasá stařenka s krajkovým límečkem, zeť s moderní kšiltovkou, dcera a její malé se snědou pletí a kudrnatými vlasy. Když vystoupila z tramvaje tlupa holohlavých fotbalových fanoušků, rodina utekla do kouta. Ti tři dospělí vzali to dítě mezi sebe, žena odvrátila tvář, aby snědá plet nebyla vidět. Jejich strach se rozprostíral až ke mně. Dál už se nestalo nic. To bylo štěstí. Tady v Lužici už to taky dopadlo jinak. Worzejce, Gubin, Baršc – stále ta stará známá jména, ale žádný domov z nich nesálá. Když máte o trochu snědší plet než ti ostatní, jde vám o život.

Tak jsem si domov v roce 2000 nepředstavovala. Necítím se bezpečně v zemi, kde pronásledují cizince, ačkoliv mám sama kůži bílou. Pronásledovatelé jsou tak staří jako jsem byla já, když jsem psala o roce 2000. Kdyby se jich zeptali, jak si představují domov, odpověděli by: Německo Němcům! Pryč s cizinci! Ze všeho, co se seběhlo

jinak, než jsem si tehdy myslela, tohle považuji za nejhorší. Nevím, co proti tomu pomáhá. První je soucit s pronásledovanými. Z toho vyplývá, že je třeba se angažovat. Nesmíme dopustit, aby násilí vládlo. Protože potom ani krajina už nebude domovem. Pak uvidíte louku, řeku a les stejně jako dřív, a bude-

te se v ní moci nanejvýš ukrýt. Pak zapomenete jména stromů. Pak budete hlasům ptáků naslouchat se strachem. Chtěli byste odlétnout s nimi. Do teplejších krajín.

A co si přeju dneska? Aby to nedošlo tak daleko. Aby byl domov zase bezpečným územím i pro hosty. Aby mohli přijet na návštěvu mí

přátelé z New Yorku a dcera mých lipských přátel je mohla učit srbská slova, aspoň jména ptáků. A *Lubku leluju*. Aby mohli sedět na lavičce před domem na slunci, a víc už nemusím říkat. To by bylo krásné. ✕

*Z rukopisu přeložil
Radek Čermák.*

Jindřich Kabát je so jako mladostny hižo ze Serbami zeznať, z tym, zo běše ze swojim gymnasialnym učerjom prof. Jiříjom Mudru a dalšími šulerjemi z kolesom po Łužicy po puću, a so dale tež z mladymy Serbami w Praze zetkawať.

Jako student psychologije a pozdžišo je so zaběrať ze serbskimi stawiznami, kulturu a wosebje z literaturu, a je basnje přeložowať, kotrež so w časopisu přecelow Serbow wozjewjachu. A tež někotre z jeho basnjow so w serbskim přeložku jewjachu.

Njebohi je skutkował jako psychologa a přednošował na Karlowej universice. Hakle z politiskej změnu je so politisce angažował, mj. dr. sta so městopředsyda ministra nutrkowneho ČR a zastupowaše ČR w EU, UNESCO a druhdže. Při wšem je tež dale publikował

PROF. DR. JINDŘICH KABÁT ZEMŘĚĽ

Žarowaca powěsć je do Serbow dóšla, zo je prof. dr. Jindřich Kabát, psychologa, spisowacel, vysokošulski docent a připóznaty politikar Českeje republiky dnja 14. 7., w starobje 67 lět w kruhu swojej swójbje w Praze zemřel.

a sta so z prašanym fachowcom psychologije wumělstwa, sociálneje patologije a studija totalitarnych režimow.

Lěta 1992 bu Jindřich Kabát na ministra kultury Českeje republiky pomjenowany. W tutej funkciji móžeše jeho tehdomniši předsyda Domowiny Jan Pawoł Nagel do Łužicy, do Serbskeho doma w Budyšinje witać. Na rozmołwu z oficialnym knježerstwowym hosćom ČR so wobdžělnicy serbskeho zjawneho žiwjenja hišće džensa rady dopominaja. „Tutón wopyt běše a wostanje njezapomnite dožiwjenje, kotrež je knježerstwowy representant susodneho spřeceleneho słowjanskeho kraja nam wopokazať.“ piše předsyda Domowiny, Dawid Statnik w swojim žarowanskim lisće na wudowu Gábinu Kabátowu.

Rady je Jindřich Kabát najprjedy z cyłej swójbje a pozdžišo z mandželskej, husto tež njepřizjewjeny, do Hornjeje a Delnjeje Łužicy přijeł. A přeco wjesoleje mysle a wćipny na „co je noviho...“? Jako dobra křesćanska swójbja ma Kabatec dale wosebity poměr k serbskim jutram, Božemu čělu a k žiwej serbskej kulturje... Kontakty jeho swójbje k nam dale traja. Rady sej syn

Martin z přecelku jutry do Łužicy na križerje přijeđze.

W žarowanskim lisće předsydy dale rěka: „Žarujemy wo prof. dr. Jindřicha Kabáta, swěrneho přecela Serbow, kotremuž so přez lětdžesatki trajace přecelstwo a widžomnu a bóle šće njewidžomnu podpěru z Prahi do Łužicy k nam Serbam z wutroby džakujemy.

Wuprajamy jeho swójbje, wudowje Gabinje a swójbam pieć jeho džěci naše najwutrobnije sobužarowanje. A damy jemu posledne Božemje z Łužicy.“ ✕

Jurij Łuščanski

SLOVNÍČEK

<u>žarować</u>	truchlit
po puću być	být na cestě, cestovat
<u>jewić so</u>	objevit se, zde: vyjít (tiskem)
<u>njebohi</u>	nebožtik
minister nutrkowneho	ministr vnitra
<u>wumělstwo</u>	umění
<u>tehdomniši</u>	tehdejší
<u>knježerstwo</u>	vláda
<u>wobdžělnik</u>	účastník
<u>wopokazať</u>	prokázat
<u>wudowa</u>	vdova
<u>njepřizjewjeny</u>	neohlášen(ý)
<u>wćipny</u>	zvědavý
<u>swěrný</u>	věrný
<u>lětdžesatki</u>	desetiletí
<u>šće</u> = (hovorově)	hišće ještě
<u>Božemje</u>	sbohem

NEVRATNÁ ZTRÁTA PAMĚTI LUŽICKOSRBSKÉHO DIVADLA

Loni odešli tři významní lužickosrbští herci z první a druhé generace profesionálního divadla, kteří ještě zažili jeho zakladatele Jana Krawce, anebo s ním přímo mohli spolupracovat.

Ludmila Nawka

Foto Rafael Ledźbor

Hanka Mikanowa

Foto Maćij Bulang

Měrćin Słodeńk

Foto archiv SLDž

Nejblíže k němu měla **Ludmila Nawka** (24. 1. 1929 – 8. 12. 2020, vlastním jménem Nawkec, po sňatku Nawkec-Šoľcina), dcera radworského učitele, básníka a překladatele Michała Nawky, který kdysi Krawce k umělecké dráze povzbudil. Když se Krawc v roce 1945 vrátil z války zpátky do Lužice, doporučil ho také Nawka jako jediného profesionála v oboru, kterého Lužičtí Srbové měli, aby položil základy lužickosrbskému profesionálnímu divadlu. *Serbske ludowe dźiwadło* vzniklo oficiálně v roce 1948 a o rok později, po maturitě, v něm začala působit i Ludmila Nawka – a zároveň se začala od Krawce divadlu učit. Zažila první léta bez stálého jeviště, cesty na korbě nákladáku po rozbitých prašných silnicích do nevytopených hospodských sálů, kde seděli diváci v kabátech. Vždycky na tu národní obětavou práci vzpomínala ráda: „To nejdůležitější pro nás byla krásná pospolitosť.“ Divadlo přinášelo i do zapadlých vesnic, kde už lužická srbština po nacistickém období umírala, zpátky naději a s rodnou řečí také národní hrdost. Když se pak z rozhodnutí strany začala místo znovu se probouzející národní identity vnucovat Lužic-

kým Srbům identita socialisticky internacionální a Krawc byl vyštván po deseti letech z divadla, veřejně se za něho postavila. Dostala v roce 1958 stejně jako on výpověď. Ale v kontaktu s ním zůstala až do konce jeho života v emigraci.

S budyšínským divadlem je přesto po celý život spjata, i když z něho odešla ještě jednou. Tentokrát dobrovolně. V letech 1976–1979 hrála v německých divadlech ve Zwickau a Erfurtu. Třebaže své tehdejší rozhodnutí později hodnotila jako hloupost, dodávala,

že se tak rozhodla, protože jí vadil hloupě „pokrokový“ repertoár a pak ztráta pospolitosti v souboru. Když se na konci 70. let do Budyšína vrátila, musela nastoupit jako nápovědka a teprve pomalu se směla na jeviště vracet.

Vypočítávat role Ludmily Nawka nemá smysl. Byly jich desítky a mnoho z nich velkých. A tak připomeňme alespoň jednu z posledních. Dramaturg a v tomto případě také režisér Benedikt Dyrlich jí na podzim roku 1989 svěřil světovou premiéru monodramatu

Hanka Mikanowa

KRÓTKA BIOGRAFIJA

Porodźila serbska mać mje je
A serbski nan mje do žiwjenja powita.
Serbske bajki mać mi baješe
A nan mi serbske spěwy zaspěwa.
Tola při kolebce mojeje
Hrozny bruny kmótr mi kmótreše
Kaž dźiwi law, z tlamu rozdrětej
Na wšitko serbske lakaše.
Slyšach nana nětko mjelčo spěwać
A serbskej maćeri so sylzy ronjachu.
Tola bruny rapak njezdokonja zlamać
Serbski rjap a serbsku wutrobu.
Mój ludo serbski, ja će lubuju!
Swojej ruce dźěto chcu ja tebi dać
A wučić swojemu chcu dźěcatku
Serbski spěw, kaž něhdy nan a mać.

KRÁTKÝ ŽIVOTOPIS

Mě srbská matka na svět porodila
A srbský otec mě do žití uvítal.
Srbské pohádky mi matka vyprávěla
A otec srbské písně zazpíval.
Avšak u kolébky mojí
Ohavný hnědý kmotr stál
Jak divoký lev tlamu svoji
Na všecko srbské otvíral.
Teď otec nehlasně jen zpíval
A matce tekly slzy na tváře.
Ten hnědý krkavec však nedokázal
Zlomit srbská srdce, páteře.
Můj srbský národe, já miluji tě!
Věnovat ti chci práci ruky své.
A naučit chci zpívat svoje dítě
srbské písně, jak otec a matka mne.

Vyšlo v *Rozhladu* 1970/12 (s. 472),
přeložila **Zuzana Bláhová-Sklenářová**.

Duet za flejtu a staru knjeni (Duet pro flétnu a starou paní), v němž hudební skladatel Jan Pawol Nagel vzpomíná mimo jiné na své dětství v Łazu a okolí a v němž je také kus lužickosrbské historie 20. století. Ideální spojení textu a interpretky.

O deset let mladší herečka **Hanka Mikanowa** (20. 4. 1939 – 30. 12. 2020) z evangelické části Horní Lužice, z Droždzi, kde byl její otec pekařem a starostou Sokola, vystudovala učitelský ústav v Budyšině a už jako učitelka začala docházet do Činoherního studia SLDž, aby se připravila na profesi herečky. Poprvé stála na velkém jevišti v roce 1961, kdy se Studio prezentovalo Calderónovou *Dámou skřítkem*. Hrála Doňu Angelu. Patří k silné generaci, jejíž herecká dráha by byla bez Činoherního studia nemyslitelná. Pedagogické schopnosti ale rozhodně nenechala ležet ladem. Jedenáct let (1973–1984) vedla dětské divadlo a přes ně dovedla na jeviště i svého syna Jana. Stejně tak, když byla v roce 1992 obnovena činnost amatérského souboru Šunow/Konjecz, stala se jeho uměleckou vedoucí a vytrvala až do roku 2006.

V roce 1984 jí emigrovala dcera na Západ a na jevišti začala být nepohodlná. Ve stejném roce jí onemocněla maminka. Dobrovolně tedy odešla z divadla, aby se o ni mohla starat. Vrátila se až po její smrti v roce 1989 a zůstala ještě deset let. Po politickém převratu začala také její poslední velká herecká kariéra, jíž se zapsala jako „četa Hana“ do srdcí několika mladých generací. Když opět přišel čas po-

litických i národních nejistot, vzala nůši, do ní dala velkou knihu pohádek, oblékla si kroj, sedla do auta a jezdila po mateřských školách, aby vyprávěla dětem pohádky.

Měrcín Słodeńk (8. 8. 1938 – 7. 4. 2020) se stejně jako Hanka Mikanowa poprvé na velkém jevišti představil v roce 1961 v inscenaci Činoherního studia *Dáma skřítek*, kterou navíc z německé verze přeložil do lužické srbštiny. I on vystudoval nejprve pedagogický obor lužická srbština a němčina, ale učit nezačal. Pomohl mu Jan Krawc, který ho viděl hrát v amatérském představení a nabídl mu místo v Činoherním studiu.

Słodeńk pocházel z malé katolické vsi Stara Cyhelnica, kde měl otec povoznickou firmičku a každé ráno svážel na svém nákladáčku mléko od okolních sedláků do mlékárny v Lejně. Měrcín chtěl původně studovat teologii a odešel na vyšší školu do Budyšina. Socialistický vzdělávací systém však na něm podle jeho slov zanechal stopy a začal pochybovat o své křesťanské zralosti. Chtěl jít na práva, ale tam zas pochybovali o jeho zralosti politické, a tak skončil na pedagogickém institutu. A hrál tam v amatérském divadle. V roce 1959 nastoupil do SLDž. Po ukončení školy dostal od ministerstva pardon jen na dva roky, ale říkával: „Protože jsem se už častokrát přenesl přes různá nařízení, stala se z těch dvou let nepřerušovaná pětáctýřicetiletá činnost v budyšinském divadle.“

Nestor lužickosrbského divadla, herec a režisér Michał Lorenc, o něm napsal, že dokázal zanechat

dojem v jakékoli roli – ať už jako sluha nebo pán, jako šašek nebo hrdina. Słodeńk měl totiž něco, bez čeho se žádný velký herec neobejde – schopnost samozřejmě existence na jevišti. Takový byl i jeho Hospodský v Maryši z roku 2001 režiséra Zdeňka Černína v inscenaci, kterou měl rád. Je to malá role jen v jednom dějství a vlastně jen s hrstí slov. A přesto, kdo to představení viděl, pamatuje si, jak dokázal ovládat celý prostor, plný dramatického jednání hlavních postav. Dokázal zvyšovat dramatickост scén a přitom si uchovat jedinečnost své individuální postavy nahlédnuté při vši vážnosti i jeho příslovečným suchým humorem.

Také angažovanost Měrcína Słodeńka u amatérského divadla je obdivuhodná. Ač nikdy netoužil po kariéře režiséra, od roku 1980 až do roku 2007 vedl postupně několik souborů, s nimiž dosahoval obdivuhodných výkonů.

Hovořit o nevratné ztrátě paměti lužickosrbského divadla může znít v této souvislosti možná jako klíšé. Když si ovšem uvědomíme praktickou neexistenci divadelní memoárové literatury lužickosrbských osobností, bude se to jevit hned jinak. Přitom počátky lužickosrbského profesionálního divadla a osobnost Jana Krawce patří k významným kapitolám moderní lužickosrbské kulturní historie, která by si zasloužila být kriticky a objektivně zhodnocena právě proto, že téma obsahuje řadu kontroverzních a pro lužickosrbskou společnost citlivých bodů. ✕

Ondřej Šrámek

KONEC JEDNÉ KAPITOLY LUŽICKOSRBSKÉHO POHOSTINSTVÍ

V pátek 13. listopadu zemřela Rejza Dučmanowa. Téměř šedesát let nepřetržitě provozovala chróscícký hostinec.

Dučmanových hospoda u chróscíckého kostela.
Foto Tomáš Kmječ

Narodila se 31. prosince 1933 v rodině Zyndzic ve vsi Jawora u Pančic-Kukowa. Až do roku 2018 vedla v Chróscících hostinec (Dučmanec hosćenc). Manžel Jurij patřil mezi generaci Srbů, kteří těsně po druhé světové válce studovali v Liberci. I kvůli tomu měla paní Dučmanowa kladný vztah k Čechům. Mezi hosty z Čech se dokonce tradovalo, že ráda dává Čechům pivo zadarmo. Na stěnách hospůdky měla pověšené obrázky od Josefa Lady. Říkala o nich, že je to jako vzpomínka na manželův pobyt v Čechách. Hospoda se stala i přirozeným centrem lužickosrbského venkovského života. Scházeli se tu ministranti, místní dechovka nebo chróscícký kostelní pěvecký sbor, konaly se tu svatby, pohřby nebo jen tradiční setkání při pivě po

nedělní mši, mezi Srby z Chróscic žoviálně nazývané „Elferzug“ – tah o jedenácté. V hospodě se také často spontánně zpívalo. Tradičně si zde mohli hosté a turisté z celého světa v čase velikonočních křížáckých jízd pochutnat na kameňecké klobáse s budyšínskou hořčicí. Sám vzpomínám na jednu úsměvnou historku, kdy se německý návštěvník dožadoval letáku o Velikonocích, který viděl na pultě u výčepu. Právě obsluhující dcera paní Dučmanové mu s úsměvem na tváři stroze sdělila, že jsou volně k dispozici, ale že kromě srbské verze jsou pak ještě pouze česky. Udivený výraz německého turisty mě tehdy pobavil. Letáky byly z kolekce SPL. Hospoda patřila mezi ryze srbská místa, kde se člověk s němčinou

kromě zmiňovaných Velikonoc setkal jen zřídka. I paní Dučmanowá byla hrdá Srbka a věřící člověk. Ještě v pozeňnaném věku jí našinec mohl potkat na lužickosrbské poutní mši v Krupce-Bohosudově. I venkovní nápis nad vstupem do krčmy „Hosćenc – Rejza Dučmanowa“ je doposud jedním z mála čistě lužickosrbských po celé Lužici. Místo přirozeně přispělo i k posílení česko-lužickosrbských vztahů. Při svých bádáních v Lužici sem zavítali i Vladimír Zmeškal, Zdeněk Boháč, Jiří Mudra, František Vydra a další přátelé Lužických Srbů i mnozí členové SPL všech generací. Osobně jsem se tu potkal i s přáteli Lužických Srbů z Finska (Eero Balk) nebo z Japonska. Dorozumívacím jazykem byla u mnoha takovýchto mezinárodních setkání vždy přirozeně lužická srbsština. Měl jsem také možnost se tu seznámit například s některými místními obyvateli jako s panem Ławrjencem Kmjećem, Janem Rjelkou, Alfonsem Korjenkem nebo Jurijem Špitankem, kteří byli nebo jsou častými hosty pražského Lužického semináře. Po odchodu paní Dučmanové do chróscíckého Domova svaté Ludmily, kde strávila poslední léta svého života, je hospoda bohužel uzavřena. Nikdo z jejích příbuzných rodinný podnik provozovat nechce. Ani přes naléhání místních, že jim tak mohou nosit peníze přímo „do domu“. Přejme si, aby aspoň v budoucnu někdo, třeba z vnoučat paní Dučmanové, některými hosty familiárně nazývané „ćeta“, změnil názor a zavedený a pro mnohé „srdeční“ podnik znovu obnovil.

Paní Dučmanowa byla pochována na hřbitově v Chróscících. Ať ji Pán Bůh odmění za mnohaletou a přátelskou službu lidem věčnou hostinou. ✕

David Lenk

MILÍ ČTENÁŘI

ČLV,

opět vás zdravíme z lipských studií. No, z lipských... Po vánočních prázdninách prodloužený tvrdý lockdown v Německu nás přiměl dokončit semestr za monitory z našich českých domovů. Současné uzavření státních hranic nám pak návrat v podstatě znemožňuje. Nezbývá nám tak než doufat, že po Velikonocích, kdy v Lipsku začíná letní semestr, se situace už trochu uklidní a dostaneme se tam zpátky.

Ještě než jsme odjeli, měli jsme možnost nasát trochu místní předvánoční atmosféry. Pravda, bylo to jiné než v předchozích letech, neboť Lipsko velmi pečlivě dodržuje všechna protiepidemická opatření (a díky tomu má dlouhodobě nejmenší počty nakažených v celém Sasku).

Nekonal se tak tradiční adventní trh, ani se na ulici nedal koupit svařák. To ale neznamená, že město zelo prázdnotou. Lidé se chodili kochat vánočním stromem, kolem kterého se místo adventního rozprostřel trh farmářský. Zcela nezmizely ani adventní koncerty, jen se tak trochu schovaly do místních kostelů, kde se z nich staly adventní bohoslužby. Navíc doslova na každém rohu bylo slyšet hudbu v podání nejrůznějších nástrojů nebo třeba trojice zpěvaček v rouškách přímo pod stromem. Především ale celé město rozzářily stovky ochranných hvězd v nejrůznějších barvách a provedeních. Byly všude – krášlily domy, ulice, kostely, a dokonce i jeřáby. Není divu, že i my jsme zatoužili po hvězdě, vykoupili barevné papíry v místním papírnicku a oddali se vánočnímu tvoření.

Pak už přišla chvíle, kdy jsme se s Lipskem museli rozloučit a vyrazili jsme na svátky domů. Po Vánocích jsme ještě proslovili několikrát odložený referát o Katalánsku a o Rétorománech. Společnými silami jsme pak vypracovali velké závěrečné cvičení na staroslověňštinu. Ovšem čekal nás ještě jeden velký úkol – za pomoci několika desítek mailů si vyjednat prodloužení stáže na letní semestr. I to jsme však (především díky veliké vstřícnosti jak Nadace lužickosrbského národa, tak Institutu pro sorabistiku) úspěšně zařídili.

S Lipskem jsme i nyní v kontaktu. Tu a tam si vyměníme zprávu s některým z našich spolužáků nebo na YouTube sledujeme postní bohoslužby/koncerty, které po adventním úspěchu pořádá místní katolické probošství ve spolupráci s městskou operou. Hlavně už se těšíme na pokračování naší stáže na jaře a v létě. Tak snad otevrou ty nešťastné hranice...

Všechno dobré, a především hodně zdraví vám přeji

Martin a Aňa

Aniččina doma vyrobená ochranná hvězda.
Foto: Martin Boukal

FRANCOUZSKÝ (NE)ZÁJEM O LUŽICI

Francie a Lužice. S utvořením Ústavu pro studium Slovanstva (Institut d'Études Slaves) počíná se i sprátelená Francie více zajímati o slovanské národy a nezapomněla ani na nejmenšího z nich – Lužičana.

Ústav pro studium Slovanstva, založený zvěčnělým velkým A. Denisem, chce seznamovati celý západní svět, hlavně však Francii se slovanským životem vedle cílů jiných. Lužické Srby čestně zastupuje vynikající slavista, prof. Sorbonny *Emil Haumant*. On chce soustavně poučovati svůj národ i ostatní kulturní svět ze všech sil o utrpení a stálém znásilňování posledních Polabanů. Práci šťastně začal 21. prosince m. r. svou přednáškou o Lužičanech, o níž podrobně mi píše přítel prof. V. D., žijící v Paříži. Uvedu jeho zprávu doslovně:

„Včera (tj. 21. pros.) se konala v anthropologickém ústavu přednáška prof. Haumanta o Lužičanech. Přednáška byla hojně navštívena a měla veliký úspěch. Promítané obrazy, jež jsme spolu v Praze sestavili, těšily se neobyčejné pozornosti.

Prof. Haumant, známý po celé Francii jako neúnavný pracovník ve věcech slovanských, vyložil zeměpis a dějiny Lužice, příčiny poněmčení polabských Slovanů a přímo zázračné zachování jazyka a svéráznosti Lužických Srbů. [...] *Mluvil o administrativních persekucích Lužičanů se strany Němců a přešel k jejich životu za války. Uznává oprávněnost jejich požadavků, jež předložili mírovému kongresu, a vyslovuje se pro jejich autonomii. Ujišťoval na konec, že v případě nebezpečí se strany německé Lužičtí Srbové najdou vydatné opory ve Francii, neboť stejný nepřítel je ohrožuje.*

V témže smyslu se vyjádřil předseda přednášky. Jak málo se vědělo o Luž. Srbech, o tom svědčí ta okolnost, že v době mírového jednání nikdo ze zastupců velkých mocností nevěděl zcela nic o existenci Lužických Srbů a v knihovně posl. sněmovny nebylo žádné příručky, z níž by se byli pp. diplomaté mohli poučit. To také uváděl pan předseda.“ –

Čta tento dopis byl jsem šťasten, že konečně se našel vynikající učenec na západě, jenž bude hájiti Lužici proti německým lžím a podvodům. Leč musí býti i naší povinností, abychom mu, pokud možno, práci usnadnili, a dočkali se tak brzy vydání obšírné knihy, poučující o Lužici v jazyce diplomatickém, jež bude míti jistě větší význam mezinárodní, bude-li psána se stanoviska francouzského.

Nemohu jinak končiti než přátí mnoho zdaru prof. Haumantovi a brzkému splnění všech plánů, jež ve svém ušlechtilém srdci chová pro záchranu a osvobození ujařmených Lužičanů.

Vlad. Zmeškal.
(ČLV 1921/2.–3., s. 11)

Českolužický spolek se po celé meziválečné období snažil z lužickosrbské otázky udělat otázku mezinárodní. Proto pečlivě sledoval zmínky o Lužických Srbech mimo Československo, tak jako v článku Vladimíra Zmeškala z únorového a březnového dvojčísla *Českolužického věstníku*. Přitom však svým členům až příliš optimisticky sugeroval představu šířícího se celoevropského zájmu o Lužické Srby. Krátce po pařížské mírové konferenci je patrné přání, aby se zvýšilo povědomí o Lužických Srbech mezi západními velmocemi, které v roce 1919 lužickosrbskému etniku nevěnovaly pozornost. Z toho důvodu je takový důraz kladen na nutnost vydání práce o Lužických Srbech ve francouzštině. Taková skutečně vyšla roku 1923 pod titulem *Un peuple martyr* (Národ-mučedník). Nevzešla však z francouzských akademických kruhů, jejím autorem byl August Vierset, tajemník bruselského starosty, a její dopad byl o poznání menší, než si pražští sorabofilové představovali.

Připravil Ladislav Futtera.

◀◀ LETOPIS

Marius Winzeler

V prosinci oslavil životní jubileum 50 let náš člen **Marius Winzeler**, historik umění, v posledních pěti letech ředitel Sbírek starého umění NG v Praze, před-

tím Městských muzeí v Žitavě. Na konci února oslavil 80 let náš člen **Milan Turek**, neúnavný publicista a propagátor Lužice, spoluzakladatel libereckého spolku přátel

Lužice SAL. Oběma jubilantům gratuluje-me a přejeme pevné zdraví a spoustu dalších úspěchů.

*redakce
a předsednictvo*

Milan Turek

Z Lužice

Vánoční výzdoba v Lipsku.
Foto Martin Boukal

[KP 6. 12., 20. 12.]

Vánoce s omezeními – Na rozdíl od předešlého lockdownu zůstalo před Vánoci povoleno slavit bohoslužby. Stát ponechal církvím poměrně velkou míru volnosti v tom, jaká protiepidemická opatření zavedou. Drážďansko-míšeňský biskup Timmerevers proto vydal instrukci, podle které se jednotlivé farnosti v prosinci řídily. Omezen byl bohoslužebný zpěv, počet účastníků na bohoslužbách a také délka jejich trvání. Restrikce se navíc lišily podle aktuální epidemické situace v jednotlivých okresech. Samozřejmě se stalo přenášení nedělních bohoslužeb online. Přijatá opatření trvají i po Novém roce. ✕

[PB 2021/1]

Hledá se Kocor – Hudební soutěž „Kocor 2.0“ vypsal Lužickosrbský národní soubor (SLA). Úkolem je složit novou hudbu na libovolný text Handrije Zejlera – ať klasickou či moderní: „*Wot wumětskeho spěwa hač k serbskemu rapej je wšitko witanje.*“ Soutěžní skladby se odevzdávají v SLA do 30. srpna 2021. Okruh uchazečů není omezen. Nejlepší díla budou oceněna a představena při zvláštní příležitosti v Kocorově a Zejlerově jubilejním roce 2022. ✕

[PB 2021/1]

Tři budyšínské evangelické farnosti sloučeny – Farnost u sv. Petra, u sv. Michala a ve čtvrti Stro-

wotna Studnja byly po dlouhých jednáních k 1. lednu 2021 sloučeny v jednu kvůli úbytku farníků. Nový celek se německy jmenuje „Evangelisch-Lutherisches Kirchspiel Bautzen“, lužickosrbský název zatím nebyl potvrzen. Ve smlouvě o sjednocení jsou lužickosrbské záležitosti uvedeny na třech místech (dvojjazyčné razítko, spolupráce se Svazem lužickosrbských farností, jeden zástupce v prvním společném představenstvu). Srbové se však obávají, že ve větších strukturách se jejich zájmy stanou okrajovými a podlehnou zájmům většiny. ✕

[KP 17. 1.]

Staré církevní knihy z lužickosrbských farností přístupné online – Staré farní knihy z Chrósćic, Njebjelčic, Radwora, Ralbica a Wotrowa shromáždil a na lužickosrbské verzi Wikipedie zpřístupnil mladý slavista a pilný wikipedista Julian Nyča. Následovat bude zveřejnění budyšínských farních knih. ✕

[NC 25. 2.]

Dolní Lužice bez masopustu – Masopustní veselí, které se v Dolní Lužici nekonalo poprvé od konce 2. světové války, jeho pravidelným účastníkům chybělo. V Golbině se čtyři dospělé ženy a dvě děvčata v lužickosrbských krojích vydaly na masopustní procházku a sousedy obdarovaly symbolickými dárky. Také v Janšojcích se několik lidí vydalo na procházku v tradičních krojích. Některé rodiny se rozhodly své kroje svérázně „vyvětrat“ zavěšením na vrata. ✕

*Z Katolského Posoła podává
Kryštof Peršín, z Pomhaj Bóh
Zuzana Bláhová-Sklenářová,
a z Nowého Casniku Josef Blažek.*

Revitalizace Hórnikovy lužickosrbské knihovny

V Lužickém semináři byl dokončen projekt revitalizace starého fondu Hórnikovy lužickosrbské knihovny, největší lužickosrbské knihovny na světě mimo území Lužice. Z dvouleté dotace zemské vlády Svobodného státu Sasko bylo opraveno na 150 knih a doplněno nezbytné vybavení knihovny.

V prvním roce trvání projektu (2019) byla čerpána polovina přidělených prostředků. Proběhly konzultace o vhodném postupu revitalizace knihovny s někdejšími vedoucími lužickosrbské ústřední knihovny a archivu v Budyšině Francem Šenem a restaurátorem Karlem Křenkem, nakoupeno bylo vybavení knihovny (pomůcky na údržbu knih či trezor na uložení cenných svazků), knihy byly ošetřeny, byla vyrobena větší

na ochranných knižních pouzder a započaly restaurátorské práce.

V roce 2020 do plnění projektu zasáhla epidemie covidu-19, přesto byl řádně dokončen. Na restaurování 80 knih, 28 svazků periodik a 39 rukopisů se podílelo 14 restaurátorů a dvě restaurátorské školy. Opraveny byly například nejstarší kniha v knihovně *Vandalia* Alberta Krantze (1600), Ticinova lužickosrbská gramatika (1679) a historie poutního místa Róžantu (1692) nebo lužickosrbské překlady *Rukopisu královédvorského* (1852) a Čelakovského *Ohlasu písní ruských* (1846). Zrestaurována je také většina svazků rukopisného časopisu *Serbowky*, studentského spolku, který v Lužickém semináři sídlil. 44 svazků této unikátní ročenky vlastní Hórnikova knihovna, několik dalších je uloženo v Budyšině.

Nyní doufáme, že bude možné na projekt navázat a že se podaří opravit i zbývající svazky *Serbowky* a další poškozené knihy. ✕

Eliška Oberhelová

Starý fond knihovny je uložen v nových ochranných pouzdech.
Foto: Eliška Oberhelová

1500
EPITOME
HISTORIAE RO-
SENTHALENSIS,
Sive
Compendiaria Narratio
Des
Origine, ac Cultu
pervetustae
B.V. MARIAE
Statuae,
In Pago Rosenthal, Lusatiae
Superioris;
Item de Beneficijs, ibidem Suffra-
gante Deipara, à DEO collatis.
Auctore JACOBO TICINO
Societatis JESU Sacerdote.
FRAGE, Typis Universitatis Carolo-Ferdin: in Coll: S. J.
ad S. Clementem. Anno 1692.

Zrestaurované dějiny poutního místa Róžantu od Jakub X. Ticina.
Foto Eliška Oberhelová

Zrestaurovaný Rjeschnik Benjamina Schmolky z dílny Hedviky Herbsové.
Foto Eliška Oberhelová

Vážení přátelé Lužice,

je za námi velmi náročný uplynulý rok, který si pro nás přichystal nejedno překvapení, především nás ale přinutil výrazně změnit naše životy, návyky a snad i hodnoty. Vstupujeme do nového roku a pevně věříme, že bude přát setkávání více než ten rok uplynulý. Prozatím ale tomu tak není, proto bohužel musíme **zrušit velkonoční zájezd** do Lužice plánovaný na 4. 4. 2021. Zatím vám nenabízíme pozvánky ani na žádné jiné akce, ty zveřejníme, hned jak pořádání akcí bude možné. Do té doby sledujte web, Youtube a Facebook společnosti, kde zveřejňujeme aktuality, ale také nově vytvářená videa.

Nyní připomínáme, že se začátkem roku je potřeba **uhradit členské příspěvky** a čtenáři-nečleni **předplatné časopisu**. Roční členský příspěvek činí 500 Kč (pro studenty a důchodce 300 Kč; předplatné je již zahrnuto) a předplatné pro nečleny je 300 Kč. Členové narození v roce 1950 a dříve jsou z rozhodnutí předsednictva od platby členského příspěvku osvobozeni.

Platby spolek přijímá bezhotovostně na účet č. 2900678633/2010 (IBAN: CZ 0820 1000 0000 2900 6786 33; SWIFT/BIC: FIOBCZPPXXX), do zprávy pro příjemce uveďte jméno a účel platby, jako variabilní symbol použijte 2021XXXX, přičemž místo XXXX doplňte své identifikační číslo, které naleznete na adresním štítku.

Zájemci o **elektronickou verzi časopisu** nechtě se obrátit na redakci.

Přejeme vám všem klidný rok 2021, méně zvrátů, ale dost času a klidu na sebe a blízké, méně stresu, ale hodně nápadů a pak také vůli je uskutečnit, překvapení jenom pěkná a hlavně pevně zdraví. V uklidnění situace a v brzké setkání s vámi doufá

předsednictvo

V prvních dvou letošních měsících přinesl spolkový blog znovu dostatek čtení.

V lednu **jsem se** ohlédl za loňským rokem a shrnul jej z pohledu činnosti našeho spolku. Radek **Čermák** připravil několik tipů, jak oslavit vzácný lužickosrbský lednový svátek ptačí svatby, když nebylo možné setkat se osobně a připomenout si sňatek havrana a straky pospolu. Ladislav **Futtera** ve svém ohlase na existenci vědeckého blogu Lužickosrbského ústavu (Serbského institutu) vysvětlil, že i na něm se pozná unikát Lužice jako odvěkého mnohojazyčného a multikulturního regionu – ostatně blog SI je rovněž vícejazyčný a Futtera sám na něm uveřejnil dva příspěvky v češtině.

Únor přinesl několik vzpomínkových textů: nejprve Milan **Hrabal** vyčerpávajícím způsobem připomněl 160. narozeniny lužickosrbského skladatele Bjarnata Krawce a sumarizoval nejen jeho život a dílo, ale především jeho aktuální tuzemskou vědeckou i hudební recepci. Následně též autor vzpomněl na svého čerstvě zesnulého přítele, slovenského sorabistu Petera

Čačka. Četnost úmrtí významných Lužických Srbů, sorabistů a sorabofilů, jež je pro poslední měsíce bohužel typická, dokládají také dva další příspěvky – Jaromír **Jermář** připomněl svého učitele Josefa Brože, jenž pro lužickosrbskou otázku neúnavně získával zájemce během svého kantorování v Mnichově Hradišti, a Leoš **Šatava** krátce vzpomněl na svá setkání s profesorem Hincem Šewcem, někdejší dlouholetým vedoucím Katedry sorabistiky na Lipské univerzitě.

Závěr měsíce byl ovšem optimistický: nejprve novinář Beno **Bělk** v příspěvku *SPL je jako druhá rodina* nastínil, co v srbské Lužici obdivují na našem spolku a proč. A nakonec jsem připravil reakci na ohlasy doprovázející lednový příspěvek Čermákův a snesl dohromady **několik receptů** český i lužickosrbsky, jak připravit tradiční ptačokwasný pamlsek – pečené sroki neboli straky.

Sledujte a odebírejte naše online kanály a dozvíte se o Lužici víc!

Lukáš Novosad
předseda SPL